

مقدمه

نیاز به علم و آگاهی، جست‌وجو و کنجکاوی، دست‌یابی به حقیقت و کشف علت پدیده‌ها از جمله نیازهای فطری و انگیزه‌های وجودی هر انسانی است. آموزش و پرورش نهادی است که باید به این نیازها پاسخ دهد. اما از آن‌جا که همهٔ مسائل را نمی‌توان در قالب خطابه و سخنرانی به دانش‌آموزان آموخت، به‌خصوص اگر شرایط محیطی و روانی آنان مساعد نباشد، یکی از راه‌هایی که می‌تواند زمینه شکفتن و حرکت فعال فکری و عملی را در دانش‌آموزان ایجاد کند، تشکیل جلسات بحث گروهی است.

برگزاری جلسهٔ بحث گروهی اگر با برنامه‌ریزی قبلی توأم باشد، می‌تواند فضایی مناسب ایجاد کند تا دانش‌آموز با احساس آزادی و امنیت در این فضا به راحتی و با صراحت حرف خود را بازگو و مکنونات قلبی خویش را اظهار کند. در این صورت او برای نظریات دیگران هم ارزش قائل می‌شود، احساس احترام متقابل می‌نماید، قدرت بیان پیدا می‌کند، خودش تجربه می‌کند و از تجربیات دیگران نیز سود می‌جوید، در مسائل بیشتر تأمل می‌کند و ذهن خود را از ساده‌اندیشی و قضاوت‌های عجولانه رهایی بخشد. به همین ترتیب، روش آزادمنشانهٔ معلم و مربی و والدین در محیط خانه و مدرسه، زمانی می‌تواند به بهترین صورت مؤثر واقع شود که کلیهٔ این افراد در کار برنامه‌ریزی و تفکر و تصمیم‌گیری‌های مربوط به مسائل خودشان، از فرصت برابر بهره‌مند شوند و خود را در آن سهیم بدانند.

ضرورت تشکیل جلسات بحث گروهی

در محیط اجتماعی ما، بعضی از خانواده‌ها به دلیل ضعف فکری و اخلاقی نمی‌توانند مرجع خوبی برای پاسخ‌گویی به سؤالات علمی و اعتقادی فرزندان خود باشند. لذا کودکان و نوجوانان، با توجه به کنجکاوی فطری و نیازهای روانی خود می‌کوشند از طرق صحیح و ناصحیح با مسائل پیرامون خویش آشنا شوند، و در این راه چه بسا افراد ناباب و گروه‌های ناصالح را در گوشه و کنار، مرجع پاسخ‌گویی به سؤالات و پرسش‌های خود قرار دهند. بدین ترتیب ممکن است زمینه‌های انحراف و سوءرفتار در آنان پدید آید و از این طریق ساختار اندیشه و شخصیت ایشان به شیوه‌ای نامطلوب شکل بگیرد. در این صورت خانواده و مسئولان مدرسه به سختی خواهند توانست طرز فکر و بینش ایجاد شده در دانش‌آموز را تغییر دهند و یا آن را اصلاح و بازسازی کنند. از این رو جلسات بحث گروهی، مرجع خوبی برای برطرف کردن مشکلات و پاسخ‌گویی به سؤالات مختلف دانش‌آموزان خواهد بود. جلسهٔ بحث گروهی، یک جلسهٔ برنامه‌ریزی‌شدهٔ زمان‌مند، منظم و متشکل از معلم و مربی و دانش‌آموزان است. موضوعات قابل طرح در این جلسات اعم است از: مسائل اخلاقی، آموزشی، پرورشی، انضباطی، علمی و... که از سوی مدرسه مطرح می‌گردد و یا دیگر مسائل و مشکلات مبتلابه و موردنیاز دانش‌آموزان، که از سوی خود آنان مطرح می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

بحث گروهی، اجتماعی شدن، احترام متقابل

دانش‌آموزان

و بحث‌های گروهی
و بحث‌های گروهی

غلامحسین ظفوری

آموزش و پرورش ناحیه ۱ شهرستان اهواز

روش آزادمنشانه معلم و مربی و والدین در محیط خانه و مدرسه، زمانی می تواند به بهترین صورت مؤثر واقع شود که کلیه این افراد در کار برنامه ریزی و تفکر و تصمیم گیری های مربوط به مسائل خودشان، از فرصت برابر بهره مند شوند و خود را در آن سهم بداند

توسط معلم و مربی، با هدف طرح موضوعات مورد نظر دانش آموزان (که قبلاً باید درباره آن مطالعه و فکر کرده باشند)، تشکیل شود تا در برقراری نظم و انضباط و اجرای قوانین و مقررات، تصمیم گیری ها، تشخیص راه حل ها و بررسی اتفاقات و تجربیات مفید دانش آموزان، مورد استفاده و بهره برداری قرار گیرد.

در این جلسات، هم چنین طرح موضوعاتی درباره مشکلات عمومی دانش آموزان، در زمینه برخورد با همسالان خود در کلاس، در زنگ تفریح و یا در کارهای گروهی و دسته جمعی می تواند به عقده گشایی، تخلیه احساسات و تفاهم جمعی منجر شود و از جهت فکری و بینشی، هماهنگی گروهی و اجتماعی را ارتقا بخشد. متأسفانه بعضی از مدیران یا معلمان ما بدون این که خود بخواهند از هوشیار شدن دانش آموزان هراس دارند و این گونه جلسات را مفید نمی دانند؛ در صورتی که اگر جلسات با برنامه ریزی قبلی و ارائه بینش صحیح توسط معلم و مربی آگاه و دلسوز، در فضایی دوستانه و صمیمانه تشکیل و به طور صحیح هدایت و رهبری شود، در رشد روحیه اجتماعی و شخصیت دانش آموزان سهم بسزایی خواهد داشت و در ارتقای سطح بینش و تحول فکری و رفتاری دانش آموزان بسیار مؤثر است.

دستاوردهای بحث گروهی

گفت و گو به طور کلی و بحث گروهی در مدرسه، به ویژه، دارای پی آمدها و برکاتی است که می تواند در حد وسیعی به پرورش دانش آموزان در همه ابعاد بینجامد. در ادامه به پاره ای از این پی آمدها اشاره می کنیم:

- پیش گیری از بروز تعارضات و کینه توزی ها در میان دانش آموزان و ایجاد زمینه در آن ها برای شنیدن حرف های ناگفته و نظریات متقابل؛

- بروز خلاقیت هایی در ارائه بعضی از طرح های گروهی و ابتکارهای فردی دانش آموزان.
- ایجاد حس رقابت مثبت در کارها و فعالیت های درسی و پرورشی؛
- تقسیم عادلانه کارها و فعالیت ها در میان دانش آموزان، از طریق تبادل نظر با آنان.

- بیان نظریات خود که به تخلیه احساسات دانش آموزان نسبت به مسائل و مشکلات می انجامد و موجب جهت دهی مثبت به احساسات ایشان و دلگرم شدن آنان می شود.

- ایجاد روحیه اجتماعی در دانش آموزان و برانگیختن حس تعاون، حس همکاری و همفکری و احترام متقابل آنان نسبت به یکدیگر.

- تمرین سخن گفتن در جمع و کاسته شدن از واهمه داشتن در طرح نظر خود در میان جمع.

- آموزش و تمرین عملی تکریم شخصیت دانش آموزان و ایجاد حس احترام متقابل و تقویت عزت نفس.

- مشارکت دادن و فعال کردن همه اعضای کلاس ها و گروه های مدرسه و ایجاد انگیزه برای کار و فعالیت های درسی و پرورشی...

در این جلسات باورها، خواست ها، ارزش ها، انتقادات و شکایت ها، طرح ها، سؤالات و پیش نهاد های افراد در زمینه های درسی، تربیتی، اخلاقی و ورزشی مطرح می شود و برای هر موضوع در طول این جلسات فرصتی پیش بینی می گردد تا هر دانش آموز بتواند درباره آن موضوع مطالب و پیشنهاد های مورد علاقه خود را مطرح کند و خواست ها و آرزوهای قلبی خویش را در فضای دوستانه و صمیمی بیان و احساسات خود را تخلیه کند.

معضلات روانی دانش آموزان، موجب بروز رفتارهای نامتعادل و نابهنجار از سوی آنان در سطح مدرسه و خانه می شود که می توان با تشکیل چنین جلساتی از میزان آنها کاست. در صورت استمرار جلسات، مشکلات معمولاً حل می گردد و در عین حال زمینه ای برای طرح و بررسی همه جانبه دیگر مسائل، و نیز هم احساسی گروه در بیان ضرورت مقررات و قواعد نظم و انضباط مدرسه فراهم می شود. به عبارت دیگر، ارزیابی کارها در جمع همسالان سبب می گردد که یادگیری و پذیرش و درونی سازی مفاهیم و ارزش ها ساده تر صورت گیرد.

بدین ترتیب، روند اجتماعی شدن دانش آموزان تا آن جا ادامه می یابد که با هدایت و راهنمایی معلمان و مربیان ذی صلاح، کم کم اداره این جلسات در حضور مربیان، توسط خود دانش آموزان انجام می پذیرد. در جلسات بحث گروهی است که روش آزادمنشانه، همراه با احترام متقابل، ایجاد دلگرمی و ارج نهادن به نظریات دانش آموزان در فضایی آرام و آزاد و با جوی دوستانه به مورد اجرا گذارده می شود و به ثمر می نشیند؛ همچنین، با بیان نظرات، پیشنهادها، انجام گفت و گو، انعطاف پذیری مربیان در مقابل آرا و افکار و احساسات دیگران، انعطاف فکری و روحی در عمل آموزش داده می شود.

نقش معلم و مربی

در جلسات گروهی بهتر است معلم یا مربی بیشتر راهنما و هدایتگر بحث ها باشد. بدین ترتیب که ابتدا موضوع جلسه را مطرح کند و سپس از دانش آموزان بخواهد نظرات و تجارب خود را در زمینه مذکور، بیان کنند. جلسات باید به طور منظم و با برنامه ریزی قبلی

در جلسات بحث گروهی است که روش آزادمنشانه، همراه با احترام متقابل، ایجاد دلگرمی و ارج نهادن به نظریات دانش آموزان در فضایی آرام و آزاد و با جوی دوستانه به مورد اجرا گذارده می شود و به ثمر می نشیند

- زمینه را طوری فراهم آورد که افراد برابر سخن دیگران عکس العمل شدیدی نشان ندهند و نظریات یکدیگر را تحمل کنند. لازمه این کار ایجاد فضایی صمیمانه و در نظر گرفتن فرصت کافی برای بحث و گفت‌وگوست.

- مجری باید فرصتی فراهم کند که همه افراد حاضر حرف‌های خود را بازگو کنند و به خوبی تخلیه شوند. جذابیت کار زمانی مشهود است که همگان به فعالیت و تکاپو بیفتند و در بحث‌ها به‌طور فعال شرکت و راه‌حل ارائه کنند. هدف از تشکیل این جلسات برقراری ارتباط و تفاهم و تحکیم شخصیت است، بنابراین جلسات را باید براساس توافق‌ها پی‌گیری کرد.

- مربی باید برای بررسی نظریات عموم دانش‌آموزان فرصت ایجاد کند، زیرا رأی‌گیری سریع در کارها، جو مقاومت و برخورد را در مقابل معلم و مربی به وجود می‌آورد.

- اگر تفاهم و توافق حاصل نشد، بهتر است مجری جلسه را بار دیگر تشکیل دهد تا بحث همه‌گیر و زمینه موافقت اکثریت فراهم شود.

- اگر پس از بحث و تبادل نظر، جلسه بحث گروهی به نتیجه نرسید، مربی و معلم با تدبیری آگاهانه و حساب‌شده می‌تواند تصمیماتی اتخاذ کند و آن را به مرحله اجرا بگذارد. باید توجه داشت که اگر تصمیمات ناسنجیده گرفته شود، دانش‌آموزان را به بی‌زاری از جلسه و نیز مخالفت وامی‌دارد.

- در ابتدای هر جلسه، تصمیمات جلسات قبل به‌طور خلاصه بازگو شود. مربیانی که به علت کمبود وقت می‌خواهند با عجله و تحکم کارها و تصمیمات بسیار خوب را اجرا کنند، موجب می‌شوند که دانش‌آموزان به‌صورت انفعالی برخورد کنند، مقاومت نشان دهند و روند پیشرفت کار و تصمیم‌گیری را به تعویق بیندازند. زیرا احساس می‌کنند که شخصیتشان نادیده گرفته شده است و دیگر خود را در تصمیمات سهیم نمی‌دانند.

- کسی که جلسه را مدیریت می‌کند باید با خوب گوش دادن، صمیمیت ایجاد کند تا مشکل را بیابد. انعطاف‌پذیری در طرح و حل مشکل، نمونه و الگویی به دانش‌آموزان می‌دهد و آنان را به راه‌های مؤثرتری برای برقراری ارتباط و رفع سوء تفاهمات هدایت می‌کند.

منابع

۱. فصل‌نامه مدیریت در آموزش و پرورش. معاونت برنامه‌ریزی و نیروی انسانی وزارت آموزش و پرورش.
۲. صفوی، امان‌الله (۱۳۷۵). کلیات روش‌ها و فنون تدریس. نشر معاصر.
۳. جویس، بروس و دیگران (۱۳۷۲). الگوهای تدریس. ترجمه محمدرضا بهرنگی.
۴. تیلور، رالف. اصول اساسی برنامه‌ریزی آموزشی و درسی (۱۳۷۶). ترجمه علی تقی‌پور ظهیر. انتشارات آگه.
۵. سیف، علی‌اکبر (۱۳۷۴). روان‌شناسی پرورشی. انتشارات آگه.
۶. به‌پژوه، احمد (۱۳۷۵). اصول برقراری رابطه انسانی با کودک و نوجوان. انتشارات بعثت.

- ایجاد روحیه همفکری و مشورت در کارها و تجربه این‌که چگونه یک فکر خام در اثر مشورت با دیگران پخته می‌شود.

روش اجرایی جلسات بحث گروهی

اداره جلسات بحث گروهی غالباً کاری دشوار است و نیاز به مهارت، تدبیر، تجربه، حوصله و علاقمندی به این‌گونه امور دارد تا بتوان به استمرار و نتیجه‌بخش بودن آن امیدوار بود. با داشتن چنین ویژگی‌هایی مربی پدید

- به همه فرصت برابر بدهد که حرف‌های خود را بازگو کنند و کلیه اعضای جلسه با حق مساوی در جلسه شرکت کنند.

- قبلاً از دانش‌آموزان بخواهد درباره موضوعات دستور جلسه فکر کنند و اگر می‌توانند نظریات و پیشنهادها را در دفترچه‌ای یادداشت کنند. مربی هم چنین باید موضوع بحث هر جلسه را از قبل به‌طور مشخص و واضح اعلام کند.

- زمینه را طوری فراهم کند که همه بچه‌ها در جلسه و بسیاری از آنان در اظهار نظر مشارکت جویند و خود راه‌حل مشکلاتشان را پیدا کنند.

- از بروز منازعه لفظی جلوگیری و افراد را با بازگو کردن نظریاتشان دلگرم کند. باید توجه داشت که جلسه منحصر برای طرح گله‌ها و شکایات نیست، بلکه برای رفع آن‌هاست.

- کوتاهی در اجرای تصمیمات جلسه، در مواردی که تصمیمی از سوی جمع گرفته می‌شود، موجب دل‌سردی و بی‌نتیجه شدن جلسات خواهد شد. بنابراین اولین فرد معلم و مربی است که باید به تصمیمات متخذه جلسه پایبند باشد.

- در هر جلسه رئیس، منشی و ناظم جلسه مشخص شود و این افراد هر چند وقت یک‌بار تغییر کنند.

- وقتی پیشرفت گفت‌وگو در جلسات متوقف شود مربی می‌تواند انگشت روی نکات واقعی و موضوعات مورد پذیرش همه دانش‌آموزان بگذارد و از آن‌جا گفت‌وگو را ادامه دهد.

وظیفه مجری جلسات

همان‌طور که اشاره شد اداره جلسات به شخصی با ویژگی‌های خاص نیاز دارد تا بتواند از عهده انجام آن و استمرار جلسات برآید. لذا مجری - که می‌تواند مدیر، معاون، معلم، مربی پرورشی، مشاور، سرپرست خوابگاه و حتی نماینده خود دانش‌آموزان باشد - لازم است نکاتی را در اداره جلسات رعایت کند.

- با دقت به سخن افراد گوش دهد و اجازه ندهد بحث به حاشیه برود.

- از نتیجه‌گیری عجولانه و قضاوت ارزشی پرهیز کند. اجازه بدهد همه در فکر کردن مشارکت کنند و به راه‌حل‌ها بیندیشند. آن‌گاه دیدگاه‌های خود را بازگو کنند و هرکس راه‌حل مناسب خویش را ارائه دهد.

اداره جلسات به شخصی با ویژگی‌های خاص نیاز دارد تا بتواند از عهده انجام آن و استمرار جلسات برآید

مربی باید برای بررسی نظریات عموم دانش‌آموزان فرصت ایجاد کند، زیرا رأی‌گیری سریع در کارها، جو مقاومت و برخورد را در مقابل معلم و مربی به وجود می‌آورد